

Alenka Rebula

Graditi domovino: prispevek ženskih rok, srca in uma

Ko se ženska rodi, prinese na svet – tako kot tudi moški, kot človeško bitje – svoj osebni načrt, vgrajen v njen temperament, telo in inteligenco. V sebi nosi vizijo lastne in zato povsem nove usode, saj je nova oseba. V njej še živi prvinski občutek o tem, kakšen svet si želi graditi okrog sebe, da bo po njeni meri. Kaj želi dati, ker ima veliko v sebi, kar hoče biti izraženo, razvito in izmenjano.

Jasno ji je, kdo trenutno je. Novorojenka je eno s svojim temperamentom, je prisotna v svojem trenutku, v svojem nedotaknjenem potencialu, v prvinskem telesu, ki išče avtentično gibanje po svojih potrebah, prehaja iz dejavnosti v počitek, čuti svoje meje in uporablja svojo moč. Novorojena ženska je suvereno bitje, ki deluje, kot da ji življenje pripada, in predpostavlja podporo sveta ter svojo pravico do razvoja in prostora med ljudmi.

Rodila se je v domovini, na zemlji, v času, ki ji pripadajo. Čuti svojo smer in je v sebi doma.

Opazujmo to novorojeno bitje, ki še nima dvomov o svoji vrednosti, svojem prostoru pod soncem. Ne dvomi o tem, kaj jo privlači, kaj odbija, kaj jo oživlja in kaj ubija.

Vsaka novorojenka je drugačna, s svojim glasom, s svojim telesom, s svojimi odzivi. Porodnišnica je prva postaja naše nove, lastne usode – a za mnoge ženske se pot v svobodo in osvajanje sveta tam tudi zaključi. Da ne bo nesporazumov: tudi za dečke velja podobno, saj bodo vpreženi v svojo vlogo in odkazane družinske in kulturne cilje. A danes govorimo predvsem o ženskah.

Ko deklica odrašča, bodo sledili sistematični poskusi, da bi iz samoniklega bitja, ki jasno občuti svoje posebnosti, naredili žensko po meri družinske vzgoje in podedovane kulture življenja.

Kateri starši, ki odnašajo domov novorojenko, si rečejo:

»Kako podpirati to novo žensko, kako ji odpreti pot v svobodo telesa, srca in uma? Kako jo podpirati, da bo uresničila svojo naravo oviram navkljub? Kako bomo negovali njeno žensko moč, njeno ustvarjalnost, kako bomo odkrili, kateri je njen ritem, njen pristop, da polno zaživi? Kako ji pomagati, da najde globok stik z okoljem

in da se obenem ne pusti spremeniti v nekaj, kar ni? Kako jo spremljati, da ne podleže oblastni kulturi, ki žensko zatira, zlorablja, odtuja sebi, dela odvisno in negotovo pred dežurno avtoriteto? Kako deklici povedati, da je to njen svet, njena domovina; da je povabljena, da jo obogati s svojo prisotnostjo; da se mora naučiti večje in suvereno upravljati, kar ji pripada?

Kateri starši res mislijo na to, da imajo v rokah zaklad, dar za človeštvo, edinstveno bitje, ki bo zaživel le, če bo ustvarjalo na svobodi? In katera država počasti prihod nove ženske, ovrednoti prihod sploh vsakega novega otroka?

Običajno se začne nekaj drugega – nekaj, kar iz nas naredi to, kar smo zdaj. Poglejmo se: koliko je še v nas tiste novorojene suverenosti?

Začnejo se vključevanje v kulturo in pričakovanja, saj je ženskam že davno odkazano njihovo mesto: odpovedovanje svobodi, služenje uresničevanju drugih, potrpežljivo prenašanje dejstva, da si kljub njenim zaslugam prostor vedno vzame kdo drug; služenje idealu o popolni ženski, ki zmore veliko več, kot bi bila kdaj zavestno želela zmōči; ki je vsem všeč in v kateri ugašajo želje po življenju po lastni meri; ki ima komaj kdaj možnost, da se počuti prosto in razbremenjeno, ko si tega zaželi.

Dejstvo, da se nekatere ženske prebijejo na oblast ali se samouresničijo, ne spremeni dejstva, da večini to ne uspe, kot tudi ne dejstva, da ženske na visokih položajih običajno ne morejo uresničevati tega, kar čutijo kot nekaj svojega in resnično vrednega (če so na poti do oblasti sploh ohranile stik s svojo vizijo in so se do položaja res povzpele s svojo ustvarjalnostjo).

Ne pravim, da ni bilo doseženo nič. Na ravni enakopravnosti je bilo doseženo zelo veliko; a nekaterih bistvenih premikov v življenju velike večine žensk še ni. Dokler se tega ne zavedamo, tega tudi ne moremo spremeniti.

Ženska se rodi v svoji domovini, a ni vzgojena, da bi to domovino tudi gradila po svoji meri, iz svojega potenciala in v zavesti, da je kot človek pomembna in enkratna. Zavedanje lastne vrednosti si mora trdo prislužiti in o sebi dokazati, da veliko velja.

Človeška vrednost pa ni nekaj, kar bi si morali šele prislužiti, ampak nam je podarjena z rojstvom kot naša neodtujljiva pravica. Potrebna je vzgoja, ki predpostavlja, da je naša vrednost nedotakljiva – ne pa vzgoja, ki nas uči, kako si vrednost pridobiti. Kajti ta naloga uničuje dostojanstvo. Zahtevati, da kdo dokazuje svojo vrednost, ni etično. Vsaka ženska je vredna tega, da je najprej počaščen njen

obstoj sam po sebi, njena prisotnost med nami – šele tedaj sploh lahko začne zares misliti na vse, kar lahko ustvari.

Ponašati se z zlatimi odličnjakinjami, nagrajenkami vseh vrst, elitnimi znanstvenicami in vrhunskimi športnicami je lahko osrečujoč dosežek za tiste, ki jih to veseli – za ženske same pa je lahko tudi kruta prisila, odpoved svoji drugačnosti, uresničevanje pričakovanj nekoga drugega, ki hlepi po njihovem uspehu ali ga potrebuje. Kot sem nešteto videla v teh letih, se dekleta zelo redko odločajo za cilje po svoji meri, po navdihu iz svoje svobodne narave, v suverenosti odločanja o svoji usodi.

Tako je dekle mogoče spremeniti v bitje, ki preganja samo sebe zato, da doseže odobravanje in čast, ki mu ju naklonijo drugi. A drugi se ne sprašujejo, ali ona živi po svoji meri in v spoštovanju lastne narave, želja in poti samouresničenja. Vzgojena v bitje, ki išče aplavz, pohvalne besede, opaženost in poklone, ženska izgubi svojo moč, ne da bi se tega sploh zavedala. Moč namreč prihaja izključno iz jasnosti, da jaz sama vem, kaj je pomembno, in da vem tudi, zakaj je to pomembnejše od česa drugega. Samo takšna drža rojeva prodorne ustvarjalne dosežke, ki trajnostno obogatijo osebno življenje ženske in hkrati njeno domovino.

To pa lahko vem le, če sem bila od nekdaj obravnavano kot suvereno bitje in sem sem se ob tem naučila vsak dan znova izbirati. Nenehno sem bila postavljena pred vprašanje: Kaj čutim, kaj mislim, kaj vidim, kaj želim, kdo sem? Zato, ker so me v družini nagovarjali kot bitje, ki naj odgovorno izbira, in me podpirali, ko sem se učila svobode in odgovornosti.

To lahko vem le, če so mi povedali, da ni pomembno, kaj menijo sosodje, sorodniki in ostali; da ocene v šoli niso podatek o moji vrednosti; da je izobrazba nekaj, kar je v službi moje rasti, ne nabiranja točk; in da je delo na svetu zato, da se prek njega povezujemo in uresničujemo, ne zato, da tekmujemo. Kdo sem in kako naj uresničujem svojo žensko usodo, lahko odkrivam le v odnosih, kjer imam prostor in besedo, kjer čutim, da šteje moja suverenost, ne moje podrejanje.

Odločanja po lastnih merilih pa ženska žal pogosto sploh ne razvije. Ta potreba običajno pride na dan šele po 50. letu, ko ženska kljub temu, da je dala vse od sebe, začuti, da zase ni živela nikoli; da v sebi nima prostora zase, kot ga tudi v hiši nima.

Moja zasebna raziskava mi je pokazala, da kljub velikim hišam ženske praviloma nimajo svoje sobe. Otroci jo imajo, partner jo ima – one je nimajo. Saj je cela hiša njihova, mar ne? Le zakaj bi potrebovale lastno sobo? To pa je le eden od zunanjih

odrazov veliko globljega dejstva, da ženske nimajo časa zase, izvirnih misli zase in želja samo zase. Vse je vezano na to, kaj si želijo za družino, kaj potrebujejo starši, kaj je potrebno na delu in v izobraževanju, ki ga zahteva kariera.

A o tem, kaj ženska išče globljega, svojega in izvirnega – o tem komaj govorimo.

Tako se vrnemo k vprašanju občutka brezpogojne vrednosti, ki očitno ni glavno izhodišče za življenjski načrt sodobne ženske. Iz sebi pripisane in že dosežene vrednosti naj bi namreč izhajala, ne pa jo imela za cilj.

Če se torej ne odločamo zares po svoji meri in vrednosti, kako potem gradimo svojo domovino? Kakšen je ta prostor, ki ga ustvarjamo z lastnimi rokami? Gradimo res svoj dom na svetu, kar domovina je, tako, da nam je tu lepo živeti, ker varuje našo vitalnost?

Ženske niti ne opažajo, da v resnici ne gradijo SVOJE domovine. Opažajo narejeno in doseženo, a to je ocena zunanega opazovalca, ki jim ni naklonjen in katerega cilj ni, da jih ovrednoti. Slovenske ženske so v povprečju bolj izobražene in veliko bolj razgledane kot Italijanke, med katerimi živim, bolj so delavne in zagrizene, ko je treba kaj speljati, stvari jemljejo veliko resneje in si jih ženejo si k srcu – in to bi lahko opredelila kot izjemno zahtevnost do sebe.

A po drugi strani vidim v njih manj gotovosti vase, manj suverenosti, neizrabljeno moč v odnosu do sebe, ko je treba nastopiti in se izpostaviti za tisto, kar želijo graditi. Ta drža pa je sad vzgoje in kulture, ki jih nista naučili dostojanstva, drža velikih žensk.

Naša dekleta ne rastejo v stiku z liki velikih žensk. Gledajo ikone sodobnosti, ki jih slepijo z modno opaženostjo in sanjami o bogastvu in uspehu, ki pride iz spretno prodaje ničevosti, od katere ne bo ostalo nič.

Ne navdihujejo se pri junakinjah preteklosti, ki so kljub omejitvam kljubovale predsodkom, povezovale, gradile in odkrivale svet, soustvarjale znanost in umetnost, šolstvo in zdravstvo, pravo in politiko. Tako bi namreč dojele, da je ta svet, ta država, ta domovina tudi njihova ter da je v veliki meri zrasla iz prispevka vidnih in nevidnih žensk. Učbeniki ali gradivo, na podlagi katerih bi tako fantje kot dekleta dojele, da smo vsi sad enakopravne dvojine, morajo biti še napisani ali izdelani.

Prav tako mnoge slovenske ženske v trudu, da bi bile kos svojim velikim nalogam, pogosto izgubijo notranji zanos, ki ohranja vitalnost. Srečujem pravnice, zdravnice, umetnice, podjetnice, visoko izobražene ženske, ki še kar naprej študirajo, garajo noč in dan, tekajo po opravkih od jutra do večera, nekatere imajo tudi po dve službi – ob upokojitvi pa se vprežejo v nove obveznosti do lastnih otrok in staršev in kolesje se znova zavrti. Zvečer komaj vedo, kaj vse so tisti dan naredile. In če jih vprašate, kako bi rade preživele svoj prosti dan, so preveč utrujene za izražanje svojih želja, preveč vajene odpovedovanja, da bi še vedele, kako se obnaša in odloča resnično svobodna ženska.

Ob tem lahko izgubijo odnos s partnerjem, ki ne prejema in ne daje, vedno manj se sprašujejo, kako se res počutijo, koliko so doma v svojem trenutku – dokler se kolesje ne zatakne. Iskanje krivca zunaj sebe ne pomaga, ko se življenje sesuva. Težke izgube, življenjski udarci in pogosto nepričakovana bolezen lahko do konca strejo žensko življenje. Če nas ves ta čas niso vodile res suverene izbire, če nismo nenehno preverjale svojega vitalnega položaja, je zdaj slepa ulica neizbežna.

Hočem reči, da smo si obetale, da bomo z volilno pravico, izobrazbo in pravico do dela zunaj doma dosegle novo kakovost življenja – zdaj pa se kaže, če le pogledamo na primer statistike o zdravju žensk, da se je izčrpanost žensk nevarno povečala. Stanje nenehne ogroženosti pred lastno zahtevnostjo do sebe načenja organizem celo na celični ravni.

Čas je, da ta pojav opazimo, razumemo in preusmerimo. Čas je, da prepoznamo, kaj izbiramo iz svoje odgovornosti do sebe, kaj pa delamo zato, ker mislimo, da tako pač moramo in da ni druge poti.

Zato vas vabim – kot sem povabila tudi sebe – da se vrnemo nazaj pogledat, kje smo zašle, in izberemo novo, svojo smer.

NAREDITI IZ SVETA SVOJO DOMOVINO – TO SMO ŽELELE, ko še nismo razmišljale z merili drugih. In narediti iz te domovine svoj dom, s prostorom za svoj lastni načrt, prepleten z načrti drugih, a z jasno razvidnim osebnim vzorcem, z rdečo nitjo, ki nas vodi iz labirinta vsiljenih zadolžitev.

Izraziti sebe, kakršne naravno smo: v svoji naravi, ritmu, slogu. S svojo vizijo lepega, velikega in vrednega za vsako posamezno žensko osebnost.

Preprosta jasnost pri izražanju lastnih potreb in teženj, ki jo ima dveletna deklica, če so jo spoštovali in spremljali, ni izginila; samo potopljena je globoko v nas. Še lahko – in spet lahko – vemo, kaj nas navdihuje, oživlja in krepi; vemo, kje in zakaj okrevamo; vemo in čutimo, kje smo ustvarjalne in kje ne. In še – in spet – nam lahko postane jasno, kaj bi naredile, če bi bile svobodne in brez občutka krivde. Nismo hotele biti same in samozadostne, želele pa smo biti samostojne. Nismo hotele, da nam drugi služijo; želele smo sodelovati, biti soudeležene v življenju drugih, a ne služiti. In to je v nas še danes.

Predvsem pa bi se lahko spomnile, kako otrok ustvarja s tem, kar ima, in se pri igri ne pusti motiti zaradi pomanjkanja sredstev. Spomnimo se sebe, ko smo se znale igrati v gozdu ali v stanovanju, in smo izumile tisto, kar je bilo potrebno, s tem, kar smo imele. Ženske celega sveta, kot nam je pokazala antropologija, uporabljajo danost ustvarjalno tudi v skrajnih razmerah. Iz enoličnih sestavin sestavijo nešteto receptov, iz krpic odeje, iz nitk čipke; iz pomanjkanja zdravnikov je nastalo evropsko žensko zdravilstvo,

Iznajdljivost je neizčrpna in vitalna: samosvoja ženska uporabi, kar je, da uresniči svojo željo, svojo vizijo, svoj trenutek svobode. To niso malenkosti. Ženske so se na ta način prebile skozi zgodovino in me smo tu tudi zato, ker so one to znale.

Kot je nekoč moj profesor pripovedoval o času, ko so jih v povojnem Trstu na fakulteti za psihologijo v njihovi skromni učilnici obiskali kolegi s svetovno znane ameriške univerze « Oni so imeli denar, mi pa smo imeli odlične ideje.» Počutili so se enakopravne.

Danes vsi verjamejo, da je denar odločilen za ustvarjanje premik. To je le delno res. Kajti veliki in bogato podprti projekti, ki slonijo na banalnih idejah, ne rodijo nič trajnega. Odlične ideje, ki jih začnemo uresničevati z majhnimi sredstvi, pa lahko premikajo zemeljske plasti pod našimi nogami.

Vedeti, kaj nam manjka, torej sploh ne vodi nujno v obupovanje in izgubo vitalnosti. Nismo bistveno odvisne od sredstev. Ta so lahko v pomoč, a pomanjkanje sredstev in odpori tistih, ki imajo v rokah vzvode moči, ne morejo zatreti naše ustvarjalne moči, svežine naših idej in neugnane širine naših vizij možnega.

Tako kot se je rodila umetnost kuhanja iz ostankov ali iz skromnih sestavin, enako se lahko rodi umetnost prenove ženskega življenja z uporabo vsega, kar smo naučile na

svoji poti, z odličnimi idejami, ki se rodijo na svobodi, in v povezanosti z drugimi, ki so nam v navdih.

Ženske potrebujemo stik s svojo ustvarjalno naravo, tako kot potrebujemo zrak za dihanje. Samo tako si lahko zgradimo domovino po svoji meri. To je tisto, od česar smo bistveno odvisne – in ne od sredstev ali od sposobnosti, da se povežemo s pravimi zavezniki. A tega se je treba šele naučiti, saj so protisile v družbi izkoriščanja zelo močne, bogato opremljene in brez moralnih zadržkov.

Najprej nam mora biti jasno, da je ta prostor tudi naš. Pripada nam. Tu smo doma – torej najdimo svoj prostor in si ga opremimo po svojih potrebah. Drugače bomo živele na tujem, v izgnanstvu in kot begunke v lastnem domu, na lastni zemlji.

Nismo tu, da izpeljujemo načrte, ki si jih je zamislil kdo drug, pa čeprav svetovna banka ali Svet Evrope. Bogastvo sveta je sad dela mnogih rok, tudi ženskih, in pripada tudi nam. Oglejmo si to bogastvo in se ga učimo upravljati.

Začnimo z ostrino osvobojenega vida presoјati, kaj bomo delale, s katerim ciljem in kako bomo sprejemale odločitve.

Vsak zakon, predpis, predlog ali projekt lahko presoјamo na veliko načinov, a glavni naj bi bil ta: kako to vpliva na kakovost našega življenja? Ali sodelovanje v tem načrtu izčrpava moje telo, me oddaljuje od moje družine, mi preprečuje izražanje lastnih vrednot, me spreminja v neupoštevano izvajalko, preganjalko drugih, napadalno paznico kogarkoli, ki mora biti poleg mene prav tako na voljo dežurnemu gospodarju?

Ali s tem, kar počnem, gradim domovino, ki varuje življenje svojih ljudi? Na primer najprej mene?

Postaviti sebe v središče vsega ne pomeni postati egocentričen in si domišljati, da lahko delujem brez drugih ali da so drugi moje orodje. Ženske, ki pridejo do vzvodov moči, se namreč pogosto ujamejo v to past, ki obeta samostojnost in nadzor nad vsem, kar ogroža njihove načrte.

Nasprotno; kajti prav to, da smo osrediščene nase, nas lahko resnično poveže z drugimi v sodelovalno držo, kjer nas poganja resnična vitalnost. Šele ko ženska odloži strah, da ji vera vase ne more biti zanesljivo vodilo, začne ustvarjati iz globinske moči in zato trajnostno. Nevera vase, v to, kar se rojeva v njenem

suverenem čutenju in razmišljanju, jo zaslepi in iztiri, da začne delovati po vzorcih, s katerimi zmaguje kdo drug. Končna postaja te drže pa je mrtvi tir.

Če pa sklenemo, da bomo svoj čas in delo svojih rok in svoj um posvečale samo načrtom, ki podpirajo naše osebno življenje in razmah, utrjujejo zdrave odnose, omogočajo pretok iskrenosti in medsebojne podpore, potem gradimo domovino, ki jo čutimo kot svojo, in z drugimi delimo, kar oni čutijo kot svoje.

Zakoni v šolstvu ali zdravstvu ali katerekoli reforme in obveznosti, za katere potem hočejo naše sodelovanje, a nam te hkrati onemogočajo stik z družino, požirajo ves prosti čas, onemogočajo regeneracijo telesa s počitkom in razbremenjenostjo, ne gradijo naše domovine, samo poganjajo kolesje, ki si ga je zamislil kdo drug ... potem je čas, da se spomnim svojega prostora na tej zemlji, ki je tudi moja.

Podedovala sem ta bogastva, ženske pred menoj so ga soustvarjale, in zdaj je na meni, da zavarujem svoj delež in postanem priča ter nagovorim še druge. Ne s pridigo, ne z očitki, ampak z zgledom in s ponujenim sodelovanjem v pravičnih odnosih.

Kajti navajene smo izkoriščanja druga druge, tako kot drugi izkoriščajo nas. Dedinje smo, a vse v isti meni, torej naj bi si delile izobilje dobrega. Ženska, ki pomiva stopnice, se bo počutila doma v tej deželi, če jo spoštujem in sodelujem v njenem iskanju častnega življenja tako, kot morem. Kultura hvaležnosti do vseh, ki prispevajo, in ne zakon, je osnova enakopravnosti. Če ženska z nižjo izobrazbo in manj prestižnim poklicem čuti, da vem, da živim dobro tudi zaradi njenega dela, in če to čuti vsaka ženska, ki prispeva h kakovosti mojega življenja, potem ustvarjam enakopravnost.

Vsako žensko življenje je dragoceno, krhko in minljivo. Vsako potrebuje dom in domovino in vsaka ženska potrebuje občutek, da lahko doda svoj del k tej veliki zidavi. Tu smo zato, da naša suverena vizija najde svoj prostor.

Domovina je tu zato, da uresničujemo pogoje za izražanje ženske inteligentnosti, lepote, modrosti in ustvarjalnosti; da varuje prosti čas žensk in njihova telesa, sanje mladih žensk ter spoznanja in izročilo starejših.

Graditi domovino pomeni narediti vsak dan nekaj občutenega in resnično svobodnega za svoj prostor v njej. Brez sklicevanje na dolžnosti drugih, brez očitjanja do tistih, ki rušijo, saj nas to ne krepi in tudi jasnosti ne prinaša. Potrebne smo

veselja do dela, svobode in povezanosti, ne žolčnih polemik, zamerljivega in strupenega obračunavanja, hinavskih nasmeškov in nizkotnih polen pod noge.

Če vsaka brani svoj čas, svoj prostor, svobodo svojega uma in suverenost svojih izbir, svojih **da** in **ne**, potem bo domovina končno tudi naša – vsak dan, zaradi tistega, kar bomo naredile v ta namen.

Samostojna država zaživi, ko postane domovina svojih ljudi. Ker danes govorimo o ženskah, se lahko vsaka vpraša, koliko čuti svojo vsakdanjost kot svojo, koliko dela, ker je to del njene življenjske vizije, in koliko, ker se je vdala v to kot edino možnost. Koliko se spominja svoje otroške podjetnosti, svojega zaupanja, da lahko poseže in kaj spremeni po svoji meri? Koliko računa nase, da lahko zavaruje svoj notranji prostor samostojnega odločanja?

Spremeniti najprej sebe v svoj prostor: tu se vse začne. Ga zapreti pred vsemi, ki vdirajo s svojimi nauki, zahtevami in kritikami, ga odpreti svežini in naklonjenim gostom.

Spremeniti svoje telo, ki ga ženem vsak dan naokrog in ga vržem spat, v svoj ljubljeni, zavarovani in varni, spoštovani dom.

Spremeniti odnose, da bom med ljudmi na svojem, ker izbiram, s kom, kdaj, kako in zakaj ustvarjati, kar verjamem.

Če smo s svojega prostora zbežale, če so nas pregnali, če smo se preganjane umaknile, potem je čas za vračanje v lastno telo, srce in um. Lahko pridobimo nazaj, kar je naše. Nič ni izgubljeno, dokler živimo.

Krivična tradicija je spreminjala ženske v zatiralke svojih otrok, preganjalke drugih in drugačnih žensk, v prestrašene oboževalke tujega blaga, v podrejene izvajalke pravilnikov, ki zastrupljajo humanost in ločujejo, v ženske na lovu za mogočnejšem, ki za najvišjo ceno omogoča socialni dvig. Namesto da bi računale nase, na svoj talent, druga na drugo, ne vidijo možnega zavezništva z ženskim svetom in se utapljujejo, polne strahu in slabe vesti, med štirimi stenami svojega doma in po službah trepetajo pod dežurnimi tirani.

Vračanje vsake ženske v njeno pravico do suverenosti spreminja razpršeno in osamljeno žensko množico v skupnost, ki zmore porajanje novih rešitev, sodelovanje za domovino, ki bo znala žensko zavarovati ter bo podprla njeno podjetnost in svobodno premikanje za izbranimi cilji.

Vsakdo nad nami, ki se je oklical za gospodarja, je tam samo zato, ker smo prezrle svojo moč poseganja. Ta pa čaka, nedotaknjena in vedno živa, da jo vpokličemo in da služi tistim načrtom, ki jih nosi v sebi vsaka ženska, ki se odloči za svobodo.

Ideje so zastonj, vedno na voljo in so neustavljive; a težava je v tem, da jih s tavanjem po stranpoteh ne srečamo. Odpovedovanje svoji suverenosti nas pelje v občutke podrejenosti, vdaje in pristajanja na življenjske pogoje, ki so krivični in ubijajoči.

Ko enkrat prepoznamo svojo moč, jo lahko tudi začnemo uporabljati. Ne moremo pa je prepoznati, če ostajamo v vsakdanjih navadah, ki dušijo ustvarjalne uvide, podjetnost in samozavedanje.

Moč svobode živi v vsaki ženski. Toda pristati moramo na učenje nove drže, na iskanje novih besed, novih dejanj, ki nas dvignejo v lastnih očeh in opremijo za delovanje v svetu, ki zahteva večje poseganje. Temu se danes posvečam.

Ženska podpira tri vogale hiše, so govorili. Danes poleg tega verjetno podpira tudi tri vogale domovine. Dobro bi bilo, da to pregovorno požrtvovalnost posodobimo in obrnemo logiko, ki je rodila ta pogled na žensko in našo držo sprejemanja obremenjenosti. Naša usoda je lahko drugačna. Tako dom kot domovina naj ne bodo kraj samoodpovedovanja, ampak prostor, kjer uresničujemo svojo suverenost. In kjer si ne nalagamo, kar mora biti enakopravno porazdeljeno. Podpirajmo samo en vogal in naložimo si samo, kar je naše – in posledica ne bo propad družin in družbe, ampak zdrava streznitev. Potem pa pazimo, da bo naš prispevek pravično vrednoten in plačan. Tega se moramo šele naučiti.

Suverenost doživljamo, če razpolagamo s seboj. To je prvi pogoj. S svojim telesom, s svojim umom, s svojimi čustvi, s sadovi svojega dela, ki jih usmerimo v izbrane, ne v odkazane cilje. Z denarjem, ki ni vedno le v službi družine in sorodstva, ampak tudi naše ustvarjalne svobode.

Ženske preteklosti niso razpolage s seboj. Telo, kot vemo, je bilo namenjeno rojevanju, za katerega se ni odločala, in užitkom, pri katerih ni sodelovala. O tem imamo že obširno literaturo, ki so jo seveda napisale ženske. Koliko pa je ta resnica in posledice te resnice prodrle v javno zavest in v inštitucije, ki naj bi ovrednotile ženski del naše zgodovine, je veliko vprašanje.

Tudi s svojo inteligentnostjo in nadarjenostjo niso razpolagale. Vemo, da je bilo šolanje namenjeno predvsem moškim potomcem, če je že bilo možno, in množice naših prednic so umrle, ne da bi začutile moč svojega notranjega sveta, svojega ustvarjalnega potenciala, svoje duhovne moči za delovanje v svetu.

Razvili smo se na ramenih nešteti žensk, ki so se do zadnjega dne prebijale skozi revščino in neznanje in niso za seboj pustile niti besede o svojih mukah in pokopanih sanjah – a so nam omogočile, da je rod preživel in da smo tu.

Ne smemo pozabiti nanje. Ne smemo dovoliti, da se to nadaljuje. Vsaka ženska naj bi pregledala predvsem svoje lastno življenje in se posvetila osvobajanju podedovane ženske usode in oblikovanju izbrane države, ritma in zavezništva za nove poti. Zaživela naj bi svojo suverenost, svojo povezanost z domovino, za vizijo, v kateri je sicer dovolj prostora za druge, a ostaja do konca nosilka in odgovorna varuhinja svojega življenjskega načrta.

Dostojanstvo vsakega naroda še najprej izvira iz tega, koliko se zaveda svojega edinstvenega prispevka na odru zgodovine in sodobnega sveta. Slovenci in Slovenke imajo veliko pokazati na vseh področjih, če bi le hoteli to izpostavljati. Tako na primer na pariškem letališču vsakdo, ki vstopa v to državo, sreča velike panoje, ki nas prevzamejo z vrhunskim slikarstvom. Opozorijo nas, da stopamo v deželo, ki je svetu podarila veliko neminljive lepote. Ne bi mogli reči, da je slovensko letališče razstava naše zgodovinske in sodobne veličine, in česa podobnega ne moremo reči niti za železniško postajo slovenske prestolnice. Zakaj to govorim na prazniku žensk? Ker je tipični del ženske kulture vsakega naroda – tudi našega – skrb ženske za lepoto prostora, v katerem živi. Vsaka ženska skuša polepšati svoj dom, pokazati svojo ustvarjalno moč v negi svojega prostora, ne le svoje zunanosti. Svoj dom doživlja skoraj kot svoje telo in to je lahko po eni strani past, po drugi pa velik potencial. Kadarkoli dežela ne zna ovrednotiti svoje lepote pred gosti iz tujine, je tudi to znak, da ženske v njej nimajo pravega mesta. Država ima lahko trume odličnih slikark in oblikovalk, a če nimajo dostopa do vzvodov moči, prostora ne bodo mogle zaznamovati s svojo prisotnostjo. Zavedajmo se torej vsega bogastva, ki ga ženski svet lahko izrazi.

Podobno velja za šolstvo in zdravstvo, kjer kljub prevladujoči ženski prisotnosti kultura življenja, katere nosilke so ženske, ne more izraziti svoje moči. Kaj mislim s kulturo življenja?

Mislím na pojem ženske kot varuhinje vsega, kar želi odrasti in prinaša novo življenje. Na pozornost na vse, kar je treba podpreti in spremljati, ne rušiti. Potreben je tudi rušilni vidik, ki podira, briše, reže in odstranjuje bolezen – a od tega nihče ne okreva in od tega ni trajnostnega razvoja. Če primanjkuje vlaganja v samoobnovo in rast, se življenje ustavi, kajti ko smo vse obrezali in razkužili, še nismo plodni, Rojevanje pa je proces, ki zahteva plodna srečanja in zagon sil, ki negujejo rast, medtem ko gradijo. Tako v medicini kot v šolstvu, tako v gospodarstvu kot v tehnologiji in medijih, povsod ostaja ključno vprašanje, koliko ženskam uspe uveljavljati kulturo življenja.

Ljubiti domovino s tem, da zanjo žrtvujemo svoje življenje, je tisočletna dediščina preteklosti. Dati za domovino vse najdražje, tudi svoje moške in otroke, je sodilo v čas, ko je državna oblast od ženske zahtevala, da rojeva vojake in delavce ter da prevzema vzgojo in prihodnost otrok te države. Morala jih je izročati oblasti, otrokove želje in edinstvenost so morale biti žrtvovane in pri tem je ženska celo sodelovala, s tem da ni poslušala svoje materinske suverenosti. Namesto da bi zavarovala novega človeka, je svojo podrejeno vest poslušala na kolenih pred dežurno avtoriteto in v verige, ki jih je nosila sama, priklenila tudi svoje otroke.

Graditi domovino, v kateri bomo zares doma, pomeni spreminjati sebe, svojo držo, svoj odnos do drugih žensk in iz tega spremenjenega položaja dan za dnem graditi razmere, ki negujejo življenje.

Vsaka si lahko podari nov pogled na lastno usodo in domovino še najprej obdarja s tem, kar bo spremenila v svojem življenju. S tem bo utrla nove poti za vse in jih podpirala s svojo močjo in bistroidnostjo.

Naj zaključim s citatom iz knjige *Vera vase*, ki sva jo napisali z Josipo Prebeg in v kateri je pojasnjena njena metoda za razvoj suverenega človeka, ki živi iz ljubezni. Temeljna sporočila tega govora izhajajo iz njene metode.

Zakaj torej govoriti o ljubezni?

V pismih obsojenih na smrt pod fašizmom ljudje ne govorijo o sovražniku, ki jim bo vzel življenje, in o krivici, ki jo doživljajo. Govorijo o ljubezni in se poslavljajo v imenu tega, v kar so verjeli, kar so občudovali in ljubili. V popuščanju ženske venemo, a v napadanju ostajamo v ranah in puščamo za sabo ruševine, medtem ko v suvereni ljubezni gradimo in postajamo opremljene in ozdravljene. Zazrimo se torej v vse

veliko, kar je že v nas in drugih, in kar nas obkroža, ker le iz tega, kar že smo, črpamo zavedanje o svoji moči poseganja.

V tem potovanju se vsak dan spet odločamo, ali bomo nadaljevali ali bomo obsedeli ali se vrnili nazaj. Nič hudega, če včasih zavijemo vstran, v iskanju bližnjice zaidemo v dolgotrajne ovinke, podvomimo vase, se v temi sprašujemo, ali je vredno in ali imamo moč za naprej. Vse to je del potovanja in vse prispeva k jasnosti. Kmalu spoznamo, da moč na tem potovanju ni nekaj, kar lahko izgubljam zaradi ovir ali ukvarjanja z njimi.

Kot iz zemlje, ki nas nosi, klije neizčrpna moč samoobnove, tako smo tudi mi obdarjeni z novimi silami vsak dan. Občutenje obilja na naši poti je posebno dogajanje v telesu in duhu, v katerem smo popolnoma prepustni za vse lepo, bogato in dobro v nas in okrog nas. Iz tega pretoka potem zajamemo vsak dan na novo svojo moč. Jezovi grenkobe in zamer pa ustavljajo pretok moči. Če smo nasičeni z bolečim nabojem, ne moremo zajeti sil prenove v nas ... Ljubezenska očaranost nad vsem, kar že je, se ponuja vsak dan sproti. Glejmo, kar nas lahko preseneča, občutimo obdarjenost, da smo lahko ljubeči del te lepote.

Domovina nam je bila podarjena zato, da s svojimi dejanji v njej zagledamo tudi svoj obraz. Sebi pa smo bile podarjene za ljubezen, ki gradi.

